

ՖԼՈՐԵՆՏԱՅԻ

ԳՐԱԳԻՐԸ

[ՓՈԽՆԻՐ. ՆՄԻՋԻՍԻՑ]

Նույն

Հայ պարոնների ճախկին և ցրկայ սան-սանուհիներին.

ԸՆՄԱՑԱՑԻ

ԲԻՆԻՍ

1911

85 Մ

Ա-52

FEB FEB 2013

2181

20118-05

ԸՆԾԱՅԱՑԻ

« Զեյնի » պատկանող և լրացրել
խմբագրություն,

85 Մ
Ա-52

5

շրտխազողի
26/1 = 911

ԱՐ

ՓԼՕՐԵՆՏԱՑԻ

ԳՐԱԳԻՐԸ

1001
1521

[ՓՈՐՏԱԳԻՐ. ԸՄԻՉԻՍԻՑ]

Նոր Տարուայ նուէր զգրացների սան-սանճիներին.

ՓԼՈՐԵՆՏԱՅԻ

ԳՐԱԳԻՐԸ

Ա.

I

Փորը թիւ համեստ մի գերդաստուն կար,
Աշխատաւոր հօր շուրջը հաւաքուած.
Աննշան ոռճկով, ջանքով անդադար
Պահում էր տունը հայրը ծերացած.
Օհ, նա տարածամ ալեւորել էր.
Աշխատանքը՝ շատ, ոռճիկը՝ չնչին.
Եւ պաշտօնից զատ, նա ըստիպուած էր
Այլ ճանապարհով ճարել հացագին:

Նա ծրրարների փաթեթի վերայ
Յանձն առաւ հասցէք մակագրելու.
Հինգ հարիւր գրուած հասցէի համար
Խոստացան նորան երեք ֆրանկ*) տալու.
Բայց տաժանելի այդ աշխատանքից
Մերթ տրանջում էր ճաշի ժամանակ—

«Մաշուեցայ ես այս տարտամ վիճակից,
Եւ տրկարացան աչքերըս համակ»:

II

Ունէր նա որդի տասներկու ամաց,
Որ մի տարրական դըպրոցի էր սան.
Զորրորդ դասարանն էր արդէն հասած,
Խիստ շնորհալի տրդայ պատուական,
Անունն էր Զուլեօ, հօրը սիրելի,
Նորա արևով և մայրն էր խընդում.
Ալևոր հօրը ուզում էր օգնի,
Եւ գիշեր ցեղեկ ողջ այդ էր խորհում:

*) Մի ֆրանկը 25 կոպ. է մեր փողով:

«Ես կը պարապեմ, հայր իմ, քո տեղակ,
Մեր ձեռագիրներն իրար են նըման».
Ասաց նա մի օր ճաշի ժամանակ.
Բայց լըսեց հօրից խօսք բացասական.
«Դո՛ւ, որդեակ, ջանա դեռ լաւ ուսանել.
Գին դիր, իմ Զուլեօ, ուսման մեծագին.
Զնչին լոկ ջանք է ծրրարներ գրել,
Որից քեզ օգուտ չըկայ բնաւին,
Խիղճըս կըտանջէ ինձի յարաժամ՝
Թէ խըլեմ քեզնից քո ոսկէ ժամեր,
Ո՛հ. լոկ այդ կըտայ ինձ մահ տարաժամ.
Եթէ անգամ ևս կրկնես քո խօսքեր»:

Զուլեօն խելօք էր. գիտէր՝ եթէ որ
Նոյն խնդրով դիմէ իւր հօրը կրկին՝
Վիշտ կըպատճառէ հօրը ալևոր.
Վըճուեց գաղտաբար օգնել հայրիկին:

III

Տաճաներկու ժամին հայրն սովորաբար
Աւարտ էր տալիս իւր պարապմունքին.
Եւ յոգնած, ճնշուած մարմնով դալկահար՝
Նա պատրաստուում էր մտնել անկողին:

Մի խարխափ գիշեր, թանձրամած խաւար,
Երբ ողջ բնութիւն լուռ էր ու քնած՝
Վերկացաւ Զուլեօն և վառեց դամբար.
Թէև նա պարկած՝ բայց, ան, չէր քրնած.
Լըռիկ ու մընջիկ, անձայն քայլերով
Մօտեցաւ իւր հօր գրրասեղանին.
Լըցուած, հեղեղուած հօր տենչով, սիրով-
Վըճոնեց միշտ այսպէս օգնել հայրիկին:

IV

Ահա ահեղ դէպ հօր ծրարների
Գրրասեղանի վերայ կուտակուած.
«Ա՛խ հայր ջան, հայր ջան, բո հոծ վշտերի
Սոքա՞ են սրտիդ քարեր ծանրացած.
Թող Զուլեօդ ապրի հայրիկ, քեզ համար,
Նա կը փարատէ հոգսերդ ծովացած.
Եւ դու կըտեսնես—ծրար անհամար
Պատրաստ են արդէն ձեռքովրդ գրրուած»:

Եւ նըստեց՝ գըրեց, գըրեց՝ ու դիզեց.
 Հօր անհուն սիրով նա ոգևորուած.
 Եւ գըրածներից ահեղ դէզ կազմեց,
 Գըրասեղանի վերայ դարսոտած:
 Յոգնում էր ձեռքը խեղճ պատանեկին
 Դիզուած ծրարներն անդուլ գըրելուց,
 Թէև մերթ հանգիստ էր տալիս ձեռքին՝
 Բայց չէր դադարում հօրը օգնելուց,
 Հարիւր վաթսուն ծրար երբ նա մակագրեց՝
 «Ա՜հ՛, բաւական է այս չափս այս գիշեր»:
 Հօր գրասեղանը նա կարգի բերեց,
 Մըտաւ անկողին ու փակեց աչեր:

V

Այգը բացուեցաւ, խուսափեց խաւար,
 Ժըպտաց արևը երկրի երեսին.
 Զուլեօն զարթեցաւ: Իսկ հայրը, իսպառ
 Զիմացաւ գաղտնիքն անցած գիշերին:
 Նա խնդաց, հրճուեց, երբ յաջորդ օրը
 Մօտեցաւ դաժան գըրասեղանին.
 Եւ համարելով իւր ծըրարները.
 Զեռքերը դըրեց որդու ուսերին՝

«Դէ, Զուլեօ», ասաց. «տեճնճում ես ճըչափ
 Աշխատել է հայրդ երեկ գիշերին,
 Երկու չնչին ժամ՝ հարիւր վաթսնաչափ
 Մըրար է գրել, մի Ֆրանկի գին:
 Երրորդ մասն գործիս ես աւարտեցի,
 Ես այսպէս յաջող երբէք չեմ գըրած:
 Եթէ ես այսպէս արագ գըրեցի,
 Տակաւին ուրեմն կորովս չէ մարած»:

VI

Ուրախ էր Ջուլիօն—այժմ որոշ էր,
 Որ միշտ կըզրէ ծըրար—հասցէներ:
 Տասներկու ժամից նա ամեն գիշեր
 Գրըում—կիտում էր ծըրարի դէզեր:
 Անցան շատ օրեր: Ջուլիօն գրըում էր.
 Հայրը անտեղեակ՝ ոչինչ չէր ըզգում.
 Նա գոհ էր, ուրախ. նա երջանիկ էր—
 Սրտամաշ գործը աւարտ էր հասնում:
 Բայց ծըրար—հասցէք մակագրելով՝
 Դասական գործի մէջ խիստ էր կաղում—
 Նա հրգօր քընից անգօր ընկճուելով՝
 Գրըքերի վերայ էր նիրհում—նընջում:
 Օհ, խեղճ Ջուլիօյի բունը պակաս էր.
 Առաւօտները հագիւ էր զարթնում.
 Նա չէր պատրաստում օրական դասեր.
 Դպրոց էլ, կարծես, սիրով չէր գընում:

VII

Նըկատեց հայրը Ջուլիօյի արարք.
 Բայց չըհասկացաւ խորհուրդ գաղտնիքի.
 Նա յանդիմանեց որդու վարքն անկարգ՝
 Ասելով նորան խօսքեր այսպիսի—

«Դու չէիր տալիս առաջ ինձ առիթ
 Կոպիտ խօսքերով քեզ յանդիմանել.
 Ջուլիօ, զգուշացիր—վարքդ է մահառիթ...
 Չէ՞ որ քեզ երկինքն մեզ յոյս է գրել»:

VIII

Հօր այս կշտամբանքն որդուն ներգործեց.
Առաջին անգամն էր նա այս լրսում.
Հօրը չըխաբել—նա իւր մէջ վճռեց.
Բայց սիրտն՝ հօր սիրով ուժգին էր թընդում:

..

IX

Հէնց միկնոյն օր, ճաշի ժամանակ
Հայրն բացագանչեց իր ուրախ սրտից—

«Այս մի ամսու մէջ երսուն երկու ֆրանկ
Փող եմ աշխատել իմ ծրարներէց»:

Եւ մի մեծ տուփ, լի անուշ քաղցրեղբով
Հանեց գրպանից հայրն այն ըոպէին
Ու բաժին արաւ գոհունակ սրբտով
Արդար վաստակի պտուղն ամենքին.

Բերկրեցաւ Զուլեօն, վրճիւր փոխեց.

Որոշեց—դարձեալ օգնել հայրիկին.

Բայց նա այս անգամ հաստատուն ուխտեց
Պատրաստել դասերն իր ժամանակին:

Հայրը ուրախ էր—որ պարապ ժամերն

Օգտաւէտ էին անցնում իր համար.

Բայց չէին փախչում նորա ան վշտերն՝

Որ Զուլեօն դառնում էր նրանց պատճառ:

X

Հօր կըշտամբանքը լրսում էր որդին.
 Բայց դարձեալ իւրն էր նա շարունակում,
 Նա ամեն գիշեր հօր ծըրարներին
 Նոր ու նոր կոյտեր էր աւելացնում:
 Սակայն օրէցօր տրկարանում էր...
 Գաղտնիքն չըբանալ թըւէր դժուարին,
 Յոգնածութիւնը միշտ սաստկանում էր
 Եւ նըկատելի եղաւ հայրիկին...

XI

Երկու ամիսներ անցան, սըրացան...
 Մըռայլ էր նայում հայրը Զուլեօյին:
 Վերջապէս մի օր գընաց վարժարան
 Հարցանել որդու պարապմանց մասին:

«Նա ուրիշներից բընաւ յետ չէ մընում.
 Նա ընդունակ է, տըղայ սըրամիտ.
 Բայց նախկին եռանդն նա չէ ցուցանում
 Եւ պարապելու, կարծես, չունի սիրտ.
 Շատ անգամ էլ նա դասական ժամին
 Քընում—յորանջում է յայտ յանդիման.
 Անուշադիր է նա իր դասերին.
 Գոզգէս յոգնած է պատուական տըղան.
 Շարադրութիւնք խիստ կարճ է գըրում,
 Եւ շատ վայր ի վեր անկապ մըտքերով.
 Առաջ այդպէս չէր. լաւ էր ուսանում:
 Բայց դեռ չէ կորցրել տըղան իր կորով»:

XII

Դրպրոցի տեսչից հայրն այս որ լըսեց՝
Տուն վերադարձաւ խիստ յուզուած սրտով.
Նոյն երեկոյին Ձուլեօյին կանչեց
Եւ յանդիմանեց խոժոռած դէմքով.

«Տեսնում ես, Ձուլեօ, ինչպէս ամեն օր
ես չարչարում եմ, ես կեանք եմ մաշում,
Եւ մեր գերդաստան խընամբը բոլոր
Մաշուած ուսերիս վըրայ եմ տանում:
Իսկ դո՛ւ չես խղճում ծերուկ հայրիկիդ.
Դու խիստ անսիրտ ես, Ձուլեօ իմ դաւակ,
Փոյթ չէ քեզ բընաւ՝ թէ ոնց ամենքիդ
Դառնն քրտինքով է ճարւում վաստակ.
Դու ծուլանում ես, դու չես պարապում.
Ուսման գործի մէջ դանդաղ ես քայլում.
Վարժարան անգամ անսիրտ ես գընում.
Օհ. անգին ուսման դու գին չես դընում»:

«Ո՛հ, ո՛չ, հայրիկ ջան, ինձ մի նախատիր...»
Հոգւոց հանելով՝ Ձուլեօն մըրմընջաց,
Գաղտնիքն՝ իսկապէս պատմել պատրաստէր.
Թէ չընդհատէր հայրն նորա ասացուած—

«Քրտնաթոր վաստակս վարձով աննըջան
Քեզ քաջ յայտնի է, որդեակ սիրելի.
Տեսնում ես, որ ես չունիմ օգնական.
Եւ դու չես խղճում հօրդ ծերունի.
Դիտցիր—որ դո՛ւ ես նեցուկ իմ ալեաց,
Դո՛ւ ես ապաւէն թշուառ օրերիս.
Պիտի վաստակենք ձեռք ձեռքի տըւած,
Միայն այդ կըտայ շունչ ալևորիս.
Այս ամսուայ դառն աշխատանքիս վարձ
Յուսայի պարգև առնել հարիւր Ֆրանկ.
Բայց, աւանդ, այսօր իմացայ յանկարծ—
Որ չըկայ ինձ վարձ և ո՛չ մի Ֆրանկ...
Ահա դրութիւնս, ահա իմ վիճակ.
Ճերեկ ու գիշեր անընդհատ տանջանք՝
Իսկ վարձ. . մի քանի աննըջան Ֆրանկ.
Դէ, խղճահարուիր, անսիրտ իմ որդեակ»:

XIII

Զուլեօն պատրաստ էր գաղտնիքը պարզել,
 Հօր ձախորդութիւնն խանգարեց նորան.
 Դարձեալ որոշեց—լրօել՝ բայց գործել.
 Եւ միշտ հայրիկին օգնել անպայման—

«Վիշտ եմ պատճառում քեզ, հայր
 պատուական,
 Օհ, ես կրքաւեմ յանցանքըս կրկին.
 Կուսանիմ, կանցնիմ աւագ դասարան,
 Կը բաղցրացնեմ քրտանցդ դառն գին»:

Խորհում էր այսպէս Զուլեօն ինքն իրան,
 Եւ ամեն գիշեր ծրարներ գրրում.
 Երկու ամիսներ անցան սահեցան.
 Պատրաստ ծրարներն դէզ էին կազմում...:

XIV

Հայրըն ըսկսում էր ատել Զուլեօյին.
 Ոչ ցանկանում էր նորա հետ խօսել.
 Համոզուած էր թէ՛ կորած է որդին.
 Երեսին անգամ չէր ուզում նայել:
 Մաշում էր տղան հօր այս վարմունքից,
 Բայց և խղճում էր լի կարեկցութեամբ.
 Եւ իւր գիշերեան պարապմունքներից
 Խորհում էր խորշել հաստատ որոշմամբ.
 Բայց դարձեալ մըտքեր ու անվերջ մըտքեր
 Յուզում—տաճնապում էին Զուլեօյին.
 «Ես հնց չըզընեմ հօրըս ծրարներ...
 Օհ, ես գող կըլնեմ հօրս աշխատանքին.
 ափուկ անկողնում ես տաք տաք քնեմ
 Եւ հիվ վերջացնէ հօրըս ծրարներ.
 Ոհ, ես ի՜նչ սրտով սուրբ պարտքըս ժխտեմ,
 Զէ, ես կաւարտեմ տըւած պատուէրներ»

XV

Նա վեր էր կենում անկողնից թաքուն
 Լուռ, մօտենում էր գրասեղանին...
 Այն, նորա համար չըկար հանգիստ բռն՝
 Քանի ծրարներն դեռ պատրաստ չէին.
 Նա մըտածում էր՝ թե գէթ մի անգամ
 Հայրը յանկարծուստ քնից կարթնանայ,
 Եւ խաբէութիւնն բացուելով յայնժամ
 Խորհուրդ գաղտնիքի արդէն կիմանայ:

XVI

Մի անգամ ճաշին մայրը նըկատեց,
 Որ Զուլեօն իրան տըկար է ըզգում,
 «Զուլեօ, տըկար ես» վրդովուած հարցրեց,
 «Եւ ինչու ես դու մեզնից այդ ծածկում»:
 Դառնալով ապա դէպի ամուսին՝
 Մըտայոյզ դէմքով սկըսեց խօսել—
 «Զուլիօն հիւանդ է, և տես, երեսին
 Առողջ տըղայի գոյն չէ մընացել»:
 «Հիւանդ է խղճից, այդպէս չէր լինի.
 Եթէ նա սիրով գընար վարժարան,
 Եթէ նա, իբրեւ տըղայ խելացի՝
 Մեծ գին կըզնէր թանկագին ուսման»:
 «Բայց տըղան հիւանդ, գունատ է, նիհար,
 Չենք կարող թողնել նորան մենք անհոգ»:
 Թէև կըկնում էր մայրը անգագար՝
 Բայց զայրացած էր հայրը և անհոգ,
 «Հոգ չէ ինձ բընաւ». հօր պատասխանն էր:

XVII

Ջուլետայի սիրտը մինչ իսպառ բեկաւ...:
Այդ ցուրտ խօսքերը նա ինչպէս տանէր.
Առոյգ պատանին յուսահատեցաւ—

«Միթէ, յիրաւի» նա մըտածում էր,
«Հայրըս չէ սիրում ինձ որպէս առաջ...
Այո, չէ սիրում, չունի նախկին սէր»:
Ասում էր, կրկնում նա լալահառաչ.

«Երբ հազրս չնչին՝ հօրս պատճառում էր
ի՞նչ խիստ հոգեմաշ վրդովմունք անբաւ.
Մինչ այն աստիճան նա ինձ սիրում էր...
Իսկ արդ՝ ասում է—«հոգ չէ ինձ բընաւ»,
ի՞նչ պէտք է արած՝—հնազանդութիւն...
Սիրիւր յաւիտեան ինձ, անգին հայրիկ.

Չեմ շարունակի իմ խաբէութիւն
Եւ կրմերկացնեմ քեզ ամեն գաղտնիք...
Առանց քո սիրոյն ես ի՞նչպէս շընչեմ.
Չէ որ ապրում եմ ձեզ համար միայն.
Կամ հնց ընթանամ ես սիրոյդ ընդդէմ.
Երբ իմ ողջ կեանքը ձեզ եմ պարտական.
Չեմ գրբիլ ծըրար, կերթամ վարժարան.
Եւ գիշերները դասերս կրսերտեմ,
Էլ քեզ չեմ խաբիլ, հայրիկ, յաւիտեան.
Եւ ամեն գաղտնիք քեզ բաց կըյայտնեմ»:

XVIII

Որոշեց հաստատ պատուական տրդան...
 Բայց հասաւ գիշեր ..՝ սիրտը չըժուժեց—
 Դարձեալ ծըրարներ և գըրասեղան..
 Աւելի արագ գըրել պատրաստուեց.
 Գրասեղանին երբ նա մօտեցաւ՝
 Մաքողջ նա մարմնով շարժուեց ու ցնցուեց,
 Երբ մթութեան մէջ նա գըքին դիպաւ,
 Դիրքը վայր ընկաւ և շառաչ հանեց:
 Եթէ հայրիկը այս ձայնը լրսէր՝
 Հարկաւ կը զարթէր. բայց ի՞նչ կը տեսնէր,
 Իւր Զուլեօն նստած՝ ծըրար է գըում,
 Սրտամաշ հասցէքն նա է պատրաստում,
 Նա կարծեց թէ հայրն ահա գալիս է,
 Եւ մըթութեան մէջ իրան է բռնում,
 Գուցէ մայրիկն էլ քընիցը զարթէ...
 Սարսափ ու երկիւղ է իրան տիրում:

Եթէ տեսնէ հայրն իրան գըելիս
 Որքան կըմնայ ինքն ամօթապարտ...
 Զուլեօն այսպէս էր խորհում ու լալիս:
 Նստած իւր տեղում անշարժ ու հանդարտ
 Շունչն իրան քաշած աւանջ էր դընում.
 Տեսաւ, որ հայրը քընից չէ գալթել.
 Դրսից սայլերի ճըռինչն էր լըսւում,
 Երբ նա ծըրարներն սկսեց գըրել...

XIX

Գրքի շրոինդից զարթել էր հայրիկ,
 Ըզմայլուած հոգևով նայում էր որդուն,
 Գլուխն ալետր կախելով լռիկ,
 Գանգրահեր գլխին զաւակին սիրուն...
 Ամեն բան այժմ պարզ է հօր առաջ.
 Եւ սրտի վերայ սէր, զղջում տիրեց,
 Պատրաստ էր հայրը հանել խոր հառաչ,
 Գրկել իւր Զուլեօն, բայց իրան պահեց:
 Նա մեխուած մընաց իր կանգնած տեղում
 Եւ արգելում էր իրեն շունչ բաշել.
 Անթարթ դիտելով հրճում էր սրտում...
 Բայց... նա չըկաքաց այլ ևս ժուժել—
 Զուլեօն արձակեց մի սուր ճիչ արձակ.
 Հայրը փարուեցաւ Զուլեօյի վրդին.

«Ներիր ինձ, հայրիկ», լրսուեց աղաղակ.
 «Դ՛հա ներիր», ասաց հայրը կաթոգին:

Բիւր համբոյրներով երեսը ծածկեց,
 Եւ հեկեկալով ասաց զաւակին.

«Այժմ ամեն բան իմ առջև պարզուեց.
 Ո՛հ, պէտք է ներես ինձ, որդեակ անգին»:

Եւ զրկեց որդուն ու մօր մօտ տարաւ.
 Նա քնատեղից իսկոյն զարթեցաւ:

«Համբուրիր սորան», խնդագին ասաց.
 «Սորան մեզ հրեշտակ պարգևեց Աստուած»:
 Երեք ամիս է քուն չունի Զուլեօն,
 Աշխատել է նա ծերուկ հօր համար...
 Իմ անբիծ մանուկ, իմ անգին Զուլեօն
 Հաց էր վաստակում ծընողի համար,
 Մինչդեռ ես, ո՛հ ես, բընաւ անտեղեակ—
 Վըշտացնում էի իմ հրեշտակին,
 Վիրաւորելով բեզ, Զուլեօ հոգեակ.

Այսօր մեղաւոր եմ քո առաջին.

Եւ միշտ պարտական քո սուրբ վաստակին»:

Համբոյր շաղ տալով Զուլեօյի վերայ՝
Ձերմ սիրով գրկեց մայրը նախշունին.

«Ե՛կ, ննջիր որդեակ. Աստուած է վկայ՝
Որ դո՛ւ ես մեր տան պարգև երկնային»:

XX

Խըտըտեց հայրը սիրուն զաւակին,
Տարաւ ննջարան, դըրեց անկողին.
Շորերը հանեց, բարձերն թափ տըւեց,
Ծածկեց վերմակը ու կանգնեց, նայեց...

«Հայրիկ, ի՜նչ լաւ է. շնորհակալ եմ».
Ասում էր Զուլեօն. «ես երջանիկ եմ.
Բայց դո՛ւ էլ գընա, պարկիր, հայրիկ ջան.
Հերիք է օրուան տանջանքդ դաժան»:

XXI

Հայրը չըզընաց, սիրուն զաւակի
Անմեղ երեսին անթարթ նայում էր.
Ուզում էր տեսնել—ինչպէս կըքննի
Իւր սիրուն Ջուլիօն... և նա քընած էր:

Անցաւ եռամսեայ ծանր հըսկումը—
Հանգիստ է քընում Ջուլիօն պատուական.
Նա երջանիկ է, բաղցր է և բունը.
Իսկ երազները ինչ զմայլական...

«Քընիր իմ հոգեակ, քընիր իմ անգին»
Ձէր դադարում հայրն օրօրք ասելու.
Եւ աչք սևեռած սիրողն Ջուլիօյին՝
Ա՛խ, չէր կշտանում նըրան նայելուց .

Միւս առաւօտուն Ջուլիօն զարթեցաւ,
Աչքերը բացեց և ինչ նա տեսաւ—
Իւր բարձի կողքին հանգչում էր ազատ
Գըլուխն ալեղարդ հօրը հարազատ.
Այսպէս էր հայրը գիշերն անցկացրել—
Քընած՝ տակաւին դեռ նա չէ զարթել...

Ընծայացի.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0400033

Քիմիա Ազատան «Էդուկացի» Դանսիսկ. փ.